

Aspecte privind procesul de coabitare

[Some aspects concerning the cohabitation process]

Marian POPA

Abstract: *The article assesses some aspects regarding the post Presidential elections momentum in Romania with a view to the collaboration between the two Executive actors: President and Prime Minister. Focusing on the perspectives of an impossible cohabitation within the institutional Romanian framework the article points out at several challenges revealed by recent institutional practice. It proposes to be considered the specific French constitutional arrangements existing for more than a half century because they were accordingly adapted to institutional developments which could not be imagined when the fundamental text was elaborated.*

Keywords: *Constitution, President, Prime Minister, Executive, elections, cohabitation, majority, alternance, balance, mandate.*

Introducere

Scopul acestui articol constă în evidențierea unor aspecte punctuale care apar în etapa imediat următoare alegerii Președintelui României. Considerând ca o serie de dispoziții constituționale autohtone sunt în prezent ambigue, articolul se înscrie în curentul favorabil unei viitoare revizii constituționale, capabilă să elimine mai rapid anumite disfuncționalități instituționale. Plecând de la faptul că modelul instituțional francez, verificat în mai mult de jumătate de secol de la aplicarea Constituției celei de-a V-a Republici, a reușit printr-o interpretare corectă a dispozițiilor

specifice, să depășească blocajele inevitabile ale practicii instituționale, se susține ideea demarării unor dezbateri legate de cadrul constituțional român capabile să introducă modificări sau să respecte anumite cutume privind realizarea unui echilibru consolidat între cele două puteri executive: Președintele respectiv Primul-ministru.

Prezentarea ipotezelor de lucru

Articolul consideră că există două provocări esențiale cu care un Președinte nou ales se poate confrunta: coabitarea și/sau desemnarea Primului-

ministru, ambele fiind amplificate de calendarul decalat al alegerilor prezidențiale și parlamentare, și care induc o serie de disfuncționalități cu consecințe negative privind buna desfășurare a procesului politic intern.

Alegerile prezidențiale desfășurate în România, în special în anii 2004 și 2012, au demonstrat că, în ciuda faptului că este investit cu putere directă de către Națiune, Președintele României nu își poate exercita în mod coerent atribuțiile sale privind, pe de o parte, desemnarea șefului executivului pe baza unei majorități solid constituite înaintea alegerilor, și, pe de altă parte, guvernarea alături de un prim-ministru având o altă culoare politică. Pentru eliminarea unor astfel de tensiuni constituționale, de natura celor intervenite în perioada 2005-2008 și 2012-2014, sunt necesare soluții eficiente, în sensul respectării sau clarificării unor prerogative constituționale pertinente.

Coabitarea: avantaje și dezavantaje

Coabitarea reprezintă o constrângere de natură instituțională care intervine ca urmare a necesității ca cei doi centri ai puterii executive să continue să guverneze, în scopul evitării unui blocaj politic profund. În timp ce partizanii coabitării apreciază o serie de puncte tari ca de exemplu ponderarea puterii majoritare și garantarea libertăților publice, în condițiile în care bicefalismul generează o anumită anihilare reciprocă a

acestora, dezavantajele sunt mult mai grave: supravegherea permanentă între instituții, adoptarea de decizii populiste, paralizarea marilor reforme¹.

Acest tip de soluție de avarie a fost consacrat în anii '80 în Franța, în condițiile în care guvernul socialist, care a preluat pentru prima dată puterea în cadrul celei de-a V-a Republici – în 1981, prin președintele Francois Mitterrand, a pierdut alegerile desfășurate la termen, în aprilie 1986. Modelul de funcționare al puterii executive² s-a confruntat atunci cu dilema reprezentată de posibilitatea ca cei doi șefi executivi, având culori politice diferite, să poată colabora, fără a se trece printr-o criză constituțională, cu consecințe greu de imaginat în ceea ce privește credibilitatea întregului sistem politic. În timp, acest fenomen s-a mai repetat de încă două ori, rațiunile fiind diferite, dar în ansamblu, putem aprecia că nu a generat blocaje semnificative la nivel instituțional. Să precizăm, însă, că un Președinte francez nu s-a aflat niciodată în situația de a coabita, în primii săi ani de mandat, cu un guvern având o altă culoare politică. Reamintim sintetic cele trei momente ale coabitărilor intervenite în Franța, subliniind că acestea au intervenit firesc, fără mari convulsii la nivelul societății:

1. - 1986: Președinte de stânga și majoritate de dreapta rezultată în urma alegerilor parlamentare;
2. - 1993: Președinte de stânga, (F. Mitterrand, aflat la al doilea mandat și guvern de dreapta.

În ambele cazuri, situațiile care au impus coabitarea au intervenit din motive legate de alternanță la guvernare, inevitabilă în cazul evoluțiilor politice în plan intern și european din anii '80, ținând cont și de faptul că durata mandatului prezidențial era de 7 ani, cu 2 ani mai mare decât cel parlamentar.

3. – 1997-2002, președinte de dreapta, Jacques Chirac și guvern de stânga. În acest caz, Președintele în funcție, a decis ca după 2 ani de mandat, să organizeze alegeri parlamentare anticipate, în speranța confortării majorității sale de dreapta, aflată în dificultate. Rezultatul neașteptat al alegerilor au condus, la această coabitare, care a permis guvernului socialist, printre altele, să adopte o serie de măsuri situate oarecum în opoziție cu guvernul precedent de dreapta al lui Alain Juppe, care astăzi sunt puternic contestate – ex. introducerea săptămânii de lucru de 35 de ore. Iată deci, că schimbarea guvernării poate interveni și ca urmare a unor promisiuni cu consecințe negative asupra unor dezvoltări economice ulterioare, prețul fiind plătit însă de electorat.

Sub presiunea opiniei publice și a mass-media, în mandatul lui Jacques Chirac a fost realizată reforma scurtării mandatului prezidențial de la 7 la 5 ani³. În acest context trebuie amintit că a existat și o altă variantă de raționalizare a guvernării: un mandat prezidențial de 6 ani, nereînnoibil.

Până în 2002, când a alegerile prezidențiale au respectat mandatul

prezidențial de 5 ani, alegerile parlamentare înainte de termen au fost declanșate de președintele nou ales, care, întâlnind o majoritate de altă culoare politică (1981, 1988) a dorit să își consolideze susținerea din partea forțelor politice partizane. În acest sens, alegerile din mai 1981, au semnificația realizării unei armonizări între majoritatea prezidențială și cea parlamentară demonstrând preeminența rolului pe care îl are șeful statului în sistemul instituțional francez.

Coabitarea nu a mai avut loc începând cu alegerile prezidențiale și parlamentare desfășurate aproape simultan, în 2002, 2007 și 2012, acestea din urmă fiind decalate la maxim 60 de zile. În aceste alegeri, au venit la putere președinții împreună cu majoritățile care i-au susținut în campaniile electorale. Coabitarea nu a mai intervenit în Franța, și, în cadrul astfel creat, este destul de greu să se mai producă.

Pentru a sublinia caracterul particular al coabitării franceze în raport cu Uniunea Europeană, trebuie menționat faptul că, accelerarea construcției europene în anii '80, prin adoptarea Actului Unic European și desăvârșirea Pieței Interne, a fost realizată, la nivel european de Președintele François Mitterrand, de Președintele Comisei Europene, Jacques Delors, fost ministru al bugetului în mandatul Președintelui Mitterrand, precum și de Primul-ministru socialist, Michel Rocard toți 3 contribuind decisiv la crearea Uniunii Europene în 1992. Rezultă că

situațiile interne de criză nu au acționat asupra interesului general european, Franța fiind alături de Germania, motorul Uniunii.

În timp ce experiența coabitării nu s-a mai repetat la începutul celui de-al treilea mileniu, în România, țara având un regim constituțional cu multe similitudini, Constituția în vigoare a introdus, prin extinderea mandatului prezidențial la 5 ani, în mod indirect, un calendar al alegerilor care conduce mai mult la efectele negative ale coabitării decât la celea pozitive. În continuare vom relua principalele aspecte care ilustrează aplicarea unui proces, care ridică multe probleme atunci când actorii implicați nu se afla într-o logică de colaborare instituțională.

Un prim conflict instituțional a apărut în aprilie 2007, când majoritatea parlamentară de susținere a guvernului devenise diferită de cea prezidențială, iar Parlamentul a încercat să provoace suspendarea președintelui, cu toate că, președintele reușise în decembrie 2004 să-și formeze o majoritate alianță favorabilă.

Alegerile prezidențiale din 2009 au reprezentat un moment esențial în istoria post tranziție românească, pentru că, pentru prima dată desfășurate diferit de alegerile parlamentare, s-au văzut confruntate cu problema coabitării, respinsă de președintele reales. Într-adevăr, o victorie la limită a președintelui a fost suficientă pentru a impune un guvern al său, întărit printr-o migrație parlamentară de conjunctură și care nu a mai ținut cont de faptul că, o moțiune

de cenzură a opoziției fusese votată favorabil cu 2 luni înainte de alegeri⁴. În acest mod, nu a fost respectată Constituția, votul electoratului fiind practic desconsiderat.

Coabitarea nu a mai putut fi evitată însă în anul 2012, când Guvernul Mihai Răzvan Ungureanu a fost răsturnat în luna mai. În continuare, s-a intrat într-o logică de coabitare, între o alianță de centru-stânga și un Președinte de dreapta, impopular datorită acuzațiilor de corupție endemică și a măsurilor de austeritate adoptate în perioada 2010-2011. Această coabitare forțată a fost marcată din start de conflicte instituționale grave, cu consecințe în plan extern și care au avut originea în incapacitatea ambilor poli instituționali de a colabora⁵. În noiembrie 2012, Guvernul ales în interiorul unui mandat prezidențial și dispunând de o majoritate covârșitoare, a fost obligat să accepte coabitarea cu Președintele în funcție, dar care nu se mai bucura de încredere. Spre deosebire de Franța, unde Președintele are atribuții constituționale în dizolvarea Adunării Naționale și declanșarea alegerilor anticipate parlamentare, în România el nu are, în caz de dezacord, decât posibilitatea de a intra în conflict instituțional dacă are o majoritate ostilă⁶.

Ultimele alegeri prezidențiale din noiembrie 2014 au condus în mod inevitabil la o coabitare, de data aceasta Președintele nou ales venind alături de un guvern în funcție și dispunând de o largă majoritate parlamentară. Dacă înainte de alegeri

Președintele Iohannis s-a pronunțat în favoarea coabitării, ca limitare a puterii Executivului⁷, în timp și-a nuanțat poziția, considerând că pentru a realiza programul său politic, trebuie să acționeze în sensul schimbării majorității existente, variantă dificil greu de pus în practică, conform dispozițiilor constituționale în vigoare⁸. La rigoare, președintele mai are la dispoziție și opțiunea privind fixarea unui orizont de așteptare a viitoarelor alegeri parlamentare, care, în acest caz, se vor desfășura într-o perioadă de timp nu foarte îndepărtată – 2016.

Prin detaliile prezentate mai jos, dorim să subliniem provocările care rezultă din instalarea unor calendare politice prezidențiale și parlamentare, sensibil diferite, și care acționează negativ în raport cu dispozițiile constituționale specifice, în special cu prevederea conform căreia Președintele României *exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate*⁹. Ținând cont de practica instituțională prezentată, calendarul următoarelor alegeri la nivel de președinte respectiv de parlament complica situația și foarte probabil vor conduce la coabitări instituționale repetate – alegeri prezidențiale 2019, 2024, 2029 și alegeri parlamentare în 2020, 2024 și 2028. În consecință, viața politica va fi dominată de alternanțe frecvente care generează instabilitate și afectează proiectul de țară al României. Peste calendarul intern se va suprapune cel european, alegerile pentru Parlamentul European urmând să aibă loc în 2019, 2024 și 2029, existând deci ani în care acestea se

desfășoară împreună cu alegeri prezidențiale – 2019. Fără echivoc, toate cele trei tipuri de alegeri desfășurate în același an sau separate la distanță foarte mică, un an, pot produce inversări de majorități prezidențiale și parlamentare sistematice.

Coabitarea și desemnarea Primului-ministru

Din punct de vedere teoretic, Constituția franceză a conferit guvernului, aflat în raport de autonomie cu Președintele, sarcina de a pune în practică, politica Națiunii. Primul ministru este șeful majorității care guvernează, responsabil în fața Parlamentului în ceea ce privește funcționarea instituțiilor și continuitatea Statului¹⁰. Practica instituțională a arătat însă diferit, ceea ce a condus și la opinii conform cărora Franța a dezvoltat modelul unei adevărate *monarhii republicane*, cu un Președinte ce joacă un rol dominator și un Executiv docil, care este obligat să respecte programul acestuia¹¹. În mod unanim, este acceptat faptul că, alegerea Președintelui prin vot universal direct, conjugată cu perioadele în care majoritatea prezidențială coincide cu majoritatea parlamentară reprezentând aceleași familii politice, este principalul argument în acest sens¹². Într-adevăr, în cazurile în care majoritatea de susținere a Președintelui, exprimată prin acorduri înainte de alegerea sa¹³, a funcționat, acesta a avut un sprijin solid pe durata mandatului său. În perioadele de coabitare, intervenția sa împotriva guvernului s-a manifestat

în special prin întârzieri în promulgarea legilor.

În ceea ce privește numărul de premieri în cadrul mandatului prezidențial, Franța din afara perioadelor de coabitare a cunoscut prezența mai multor Prim miniștri. Practic, Președinții au solicitat la început numirea unui Prim ministru care se bucura de autoritate asupra majorității prezidențiale, după care au procedat la impunerea unor personalități mai apropiate lor¹⁴. Totuși, Președintele nu poate susține un Prim ministru aflat în afara majorității parlamentare fără acordul acesteia, pentru ca ar risca o criză cu efecte negative asupra mandatului său. Schimbările Primilor miniștri sunt direct legate de contextul intern exemple Raffarin în 2005, de Villepin în 2006, pe fondul agravării crizelor în timpul celui de-al doilea mandat Chirac. Exceptându-l pe J. Chirac, dar și acesta după o lungă bătălie politică, nici un alt fost Prim ministru nu a putut deveni Președinte, eșuând fie ca urmare a conflictelor interne în cadrul propriului partid sau ale coaliției de susținere (M. Rocard, L. Fabius) fie pierzând cursa prezidențială din motive legate de mandatul anterior de șef al executivului (Lionel Jospin în 2002).

Problemele privind desemnarea primilor miniștri au început să apară în momentul când s-au înregistrat diferențe între un președinte, ales pentru un anumit program, și majoritatea parlamentară ostila, primul exemplu fiind 1981. Acționând în conformitate cu spiritul instituțiilor celei de-a V-a Republici, care acorda preeminența alegerilor prezidențiale, Președintele nou ales – F. Mitterrand

– care a găsit o majoritate de altă culoare politică a decis să provoace alegeri anticipate și să nu mai aștepte cenzurarea Guvernului pe parcursul mandatului său. Acest lucru a fost însă posibil datorită dispozițiilor constituționale specifice existente¹⁵. Situația s-a repetat în mai 1988, fiind justificată de necesitatea asigurării unui sprijin real pentru Președinte¹⁶. În cazurile în care, alegerile parlamentare au fost decalate în raport cu mandatul prezidențial -1973, 1978, Președinții în funcție au făcut apel la coerența actului de guvernare, și implicit la exercitarea funcției prezidențiale împreună cu o majoritate care îi este favorabilă acestuia¹⁷.

Constituția celei de-a V-a Republici stipulează faptul că Președintele poate revoca pe Primul ministru când acesta îi prezintă demisia Guvernului¹⁸. De aici, s-ar putea deduce că un Prim ministru care ar refuza acest lucru ar putea continua să-și exercite funcțiile. În practică, demisiile Primilor miniștri au fost dorite în prealabil de președinți, apărând ca încheierea unui dezacord profund cu Președintele. Puterea de revocare pe care o are Președintele s-a manifestat în perioadele de coincidență a majorităților prezidențiale și parlamentare¹⁹. Primul-ministru este personajul politic de sacrificiu, demisia sa în momentele dificile ale mandatului prezidențial devenind o cutumă, pentru salvarea imaginii Președintelui.

Situațiile sunt diferite în cele două țări. În timp ce în Franța, șeful Executivului a dobândit legitimitate de la Președintele Republicii (art. 49, al. 1), aceștia nefiind practic obligați să-și angajeze responsabilitate asupra

unui program decât în perioadele de coabitare²⁰, în România desemnarea Primului ministru de către Președinte poate fi interpretabilă după caz: ca o formalitate odată ce Parlamentul a aprobat-o sau dimpotrivă, dacă Președintele urmărește alte obiective decât Parlamentul. În acest mod, se creează o stare de incertitudine cu privire la persoana care urmează să fie desemnată ca șef al Executivului, care în cazurile de coabitare se amplifică.

Până în anul 2004, peisajul politic indigen a fost dominat de două figuri emblematică, Ion Iliescu și Emil Constantinescu, care s-au confruntat în două alegeri prezidențiale consecutive, 1992 și 1996, a treia, din 2000 fiind evitată, datorită retragerii premature a președintelui în funcție, Constantinescu. Fără echivoc, Primii miniștri desemnați de acești doi președinți nu le-au făcut concurență acestora. În timp ce Ion Iliescu a lucrat în perioadele mandatelor sale cu câte un Prim ministru, Nicolae Văcăroiu și Adrian Năstase, Constantinescu a fost nevoit să schimbe de două ori primul-ministru (Radu Vasile și Mugur Isărescu) din motive legate de disfuncționalitățile coaliției aflate de guvernare. Niciunul dintre acești cinci prim-miniștri nu a devenit Președinte al Statului, deși au existat tentative în acest sens – A. Năstase în 2004 și M. Isărescu, în 2000, ceea ce arată că aceleași constrângeri politice acționează contra candidaturilor unor foști Prim-miniștri, atât în Franța, cât și în România.

Introducerea în Constituția revizuită din 2003 a unei prevederi care

interzice revocarea primului-ministru de către președinte creează confuzie și blocaj instituțional, fiind în contradicție cu alegerea președintelui prin vot direct²¹. În cazul în care se interpretează că președintele nu are decizia finală cu privire la numirea primului-ministru, rezultă că formarea majorității parlamentare poate fi aleatorie (așa cum s-a întâmplat în 2005) fără coerență ideologică, fragilă, și reversibilă. Consecința directă: conflicte prelungite între cei doi poli ai puterii executive, cu efecte grave asupra continuității programului adoptat în Parlament. Momentele principale care au ilustrat această disfuncționalitate au fost declanșate de încercarea de a provoca alegeri anticipate în 2005 și referendumul organizat pentru demiterea președintelui în 2007. Acestea au deturnat acțiunea guvernamentală, într-un moment extrem de delicat – declanșarea crizei economice din 2008²².

În opinia noastră, Președintele nu exercită în mod pasiv rolul său de mediator al puterilor în stat, el intervenind în primul rând în legătură cu desemnarea șefului executivului, act responsabil, care îl implica ulterior în mod direct și care îi conferă credibilitate politică. În acest sens, fiind investit de către cetățeni cu ocazia alegerilor prezidențiale, Președintele va exercita în mod personal puterea²³. Modul în care însă Președinții României se delimitează de premierii lor nu corespunde literei Constituției. Cazul actual, al Premierului ales în urma unui vot favorabil covârșitor în alegeri parlamentare, aflat în situația de a se confrunta și a pierde categoric bătălia prezidențială,

dar continuă să rămână în funcție, reprezintă o provocare nouă în cadrul coabitării, și a cărei rezolvare este greu de decelat în condițiile actualului text fundamental.

Concluzii

Sincopele instituționale înregistrate în cei 25 de ani de post tranziție comunistă impun dezbateră profundă și adoptarea unor măsuri eficiente în vederea unei mai bune dinamici a mecanismului instituțional. În acest sens, reconsiderarea actualului calendar de alegeri prezidențiale trebuie să constituie o prioritate, cel puțin din motive legate de suprasolicitarea votului, cu consecințe în scăderea procentului de participare a electoratului la alegeri ale căror teme se suprapun în mod inevitabil.

Nu este rolul acestui articol să aprofundeze conflictele politice recente care au avut loc în România, dar apreciem că o mare parte din acțiunile controversate și ezitante ale clasei politice își are de fapt originea în dispoziții constituționale imperfecte și de constrângeri decurgând dintr-un calendar de alegeri complicat.

Până în anul 2003, deși desfășurate concomitent cu alegerile legisla-

tive, alegerile președinților României au fost decisive pentru configurația politică rezultată. Cu toate că nu mai îndeplinește un rol de *locomotivă*, președintele rămâne principalul personaj politic, în jurul căruia se pot forma sau orienta partidele sau alianțele politice. Practica instituțională recentă care a relevat faptul că ultimul Președinte + T. Băsescu – nu a exercitat un rol de mediator după alegeri, așa cum prevede Constituția, poate și datorită preocupării sale de a forma majorități prezidențiale care să coincidă cu acelea parlamentare favorabile, nu poate continua.

O reamplasare a președintelui în centrul sistemului instituțional românesc prin clarificarea atribuțiilor sale, pornește în opinia noastră, de la consolidarea rolului său, în etapa imediat următoare alegerilor prin fixarea unor dispoziții lipsite de echivoc cu privire la aspecte sensibile care privesc, în primul rând, practica instituțională referitoare la realizarea coabitării. În consecință, pentru a răspunde și dorinței electoratului care acordă prioritate Președintelui, soluția franceză de a realinia alegerile și a permite Președintelui să se sprijine pe o majoritate conform programului propus, prin organizarea unor alegeri anticipate, poate fi preluată.

Note

¹ Charles, Debbasch, Jean-Marie, Pontier, Jacques, Bourdon, Jean-Claude, Ricci, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, ediția a IV-a, Economica, Paris, pp. 578 -580.

² Art. 5, art. 20 și 21, Constitution de la Ve République, www.senat.fr (accesat 20.07.2015).

³ Cf. art. 89 al 2, la Constitution de la République Française. www.senat.fr. Reforma a fost adoptată la 24 septembrie 2000 (accesat 20.07.2015).

- ⁴ „Primul Guvern după 1989 care cade prîn moțiune de cenzură”, în *Adevărul Live*, 13 octombrie 2009, http://adevarul.ro/news/eveniment/primul-guvern-1989-cade-motiune-cenzura-254176-1_50ad5b717c42d5a6639397c4/index.html (accesat 20.07.2015).
- ⁵ Lavinia Bălulescu, „«Păcatele» referendumului din România, analizate de presa franceză”, în *Adevărul*, 17 august 2012, http://adevarul.ro/locale/timi-soara-pacatele-referendumului-romani-a-analizate-presa-franceza-1_50aec5227c42d5a663a02e85/index.html (accesat 20.07.2015).
- ⁶ www.presidency.ro/static/Acord_de_colaborare.pdf (accesat 19.07.2015).
- ⁷ Confruntare electorală 12 noiembrie *Realitatea TV*.
- ⁸ Art. 113-114, Constituția României, Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003, <http://www.constitutia.ro/const.htm> (accesat 19.07.2015).
- ⁹ *Ibid*, art. 80, al. 2.
- ¹⁰ Art. 5, Constitution de la Ve République, www.senat.fr (accesat 20.07.2015).
- ¹¹ Maurice, Duverger, *La monarchie républicaine – ou comment les démocraties se donnent le rois*, Paris, Robert Laffont, 1974, p. 284.
- ¹² Didier, Maus, *La Pratique constitutionnelle française*, PUF, 1992, pp. 75-78.
- ¹³ 1974 – consolidarea majorității prezidențiale pentru Valéry Giscard d’Estaing, în 1981 – alianța între Partidul Socialist, Partidul Comunist și Mișcarea Radicalilor de Stânga pentru susținerea lui François Mitterrand.
- ¹⁴ J. Chirac în 1974 a fost înlocuit cu R. Barre în 1977, Michel Rocard înlocuit cu E. Cresson în 1991,
- ¹⁵ Art. 12, Constitution de la Ve République, www.senat.fr (accesat 20.07.2015).
- ¹⁶ Olivier Duhamel, *Droit constitutionnel et politique*, Le Seuil, Paris, 1994, pp. 851-853.
- ¹⁷ Valéry Giscard d’Estaing, Discurs în data de 21 mai 1977, cf. O. Duhamel, *op. cit.*
- ¹⁸ Art. 8, Constitution de la Ve République, www.senat.fr (accesat 20.07.2015).
- ¹⁹ Charles, Debbasch, Jean-Marie, Pontier, Jacques, Bourdon, Jean-Claude, Ricci, *Droit constitutionnel et institutions politiques, op. cit.*, pp. 706-707.
- ²⁰ J. Chirac în aprilie 1986, E. Balladur în aprilie 1993.
- ²¹ Art. 107 al 2, Constituția României, *op.cit.* (accesat 20.07.2015).
- ²² videonews.ro/video/romania/cristian-tudor-popescu-despre-coabitari-i-tradari.html (accesat 20.07.2015).
- ²³ O. Duhamel, *Droit constitutionnel et politique, op. cit.*, p. 871.

Bibliografie

Lucrări generale și speciale

- Debbasch, Charles, Jean-Marie, Pontier, Jacques, Bourdon, Jean-Claude, Ricci, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, ediția a IV-a, Economica, Paris.
- Duhamel, Olivier, *Droit constitutionnel et politique*, Le Seuil, Paris.
- Duverger, Maurice, *La monarchie républicaine – ou comment les*

démocraties se donnent le rois, Paris, Robert Laffont, 1974.

Maus, Didier, *La Pratique constitutionnelle française*, PUF, 1992.

Resurse online

- Constituția României, Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.
- Constitution de la Ve République, www.senat.fr.

„Primul Guvern după 1989 care cade prîn
mojiune de cenzură”, în *Adevărul Live*,
13 octombrie 2009,

[http://adevarul.ro/news/eveniment/
primul-guvern-1989-cade-motiune-cenz
ura-254176-1_50ad5b717c42d5a
6639397c4/ index.html](http://adevarul.ro/news/eveniment/primul-guvern-1989-cade-motiune-cenzura-254176-1_50ad5b717c42d5a6639397c4/index.html).

Lavinia Bălulescu, „«Păcatele» referen-
dumului din România, analizate de presa

franceză”, în *Adevărul*, 17 august 2012,
[http://adevarul.ro/locale/timisoara/pacate
le-referendumului-romania-analizate-pre
sa-franceza-1_50aec5227c42d5a663a02
e85/index.html](http://adevarul.ro/locale/timisoara/pacatele-referendumului-romania-analizate-presa-franceza-1_50aec5227c42d5a663a02e85/index.html)

[www.presidency.ro/static/Acord_de_col
aborare.pdf](http://www.presidency.ro/static/Acord_de_colaborare.pdf).